

2.11. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS

Тетяна Ямкова

завідувач економічного відділення
ВСП «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України»,
<https://orcid.org/0009-0004-3329-1761>
t.yamkovaya@ukr.net

Олександр Ямковий

кандидат педагогічних наук,
молодший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного
супроводу підготовки фахівців у
коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-6919-3515>
yamkovoyasasha@ukr.net

Tatyana Yamkova

Head of the Economic Department
Detachable Subdivision «Irpin Professional
College of National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine»,
<https://orcid.org/0009-0004-3329-1761>
t.yamkovaya@ukr.net

Oleksandr Yamkovyi

Candidate of Pedagogical Sciences,
Junior Researcher at the Laboratory of
Scientific and Methodological Support for
Training of Specialists in Colleges and
Technical Schools of the
Institute of Vocational Education of the
NAES of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6919-3515>
yamkovoyasasha@ukr.net

Розкрито суть поняття «педагогічна умова». Визначено та охарактеризовано основні педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів: забезпечення позитивної мотивації до оволодіння майбутньою спеціальністю; використання активних методів навчання; оволодіння практичним досвідом здійснення майбутньої професійної діяльності; інформаційне забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності; активізація науково-дослідницької роботи студентів та викладачів.

The essence of the concept of «pedagogical condition» is revealed. The main pedagogical conditions for the formation of professional competence of future economists are defined and characterized: ensuring positive motivation to master the future specialty; use of active learning methods; mastering the practical experience of future professional activity; information provision of the educational process of training future specialists for professional activity; activation of scientific research work of students and teachers.

Ключові слова: освітній процес, педагогічні умови, професійна компетентність.

Keywords: educational process, pedagogical conditions, professional competence.

Сучасне суспільство потребує кваліфікованих мобільних фахівців з високим рівнем професійних умінь і навичок, конкурентоспроможних на ринку праці та готових до професійного зростання впродовж життя. Нагальною сьогодні є потреба модернізації професійної освіти, вдосконалення системи підготовки майбутніх

фахівців, інтенсифікації освітнього процесу, оновлення освітньо-професійних програм та вдосконалення навчальних планів відповідно державних вимог.

Професійна підготовка майбутніх фахівців галузі економіки – це процес формування знань, професійних умінь і навичок студентів, мотивації до навчання і самовдосконалення та вміння самостійно організовувати освітній процес. В Україні вимоги до професійних компетентностей фахівців економічного профілю освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» визначено в стандартах фахової передвищої освіти.

Наразі якість підготовки випускників закладів освіти, зокрема фахової передвищої, залежить від багатьох чинників. Це професіоналізм викладачів, умови та забезпеченість освітнього процесу, мотивація здобувачів освіти до навчання та мотивація педагогічних працівників до педагогічної діяльності, сучасні технології навчання, методичне забезпечення освітнього процесу. В умовах упровадження в освітній процес компетентнісного підходу важливу роль відіграють педагогічні умови, ситуації, чинники, які сприяють формуванню тієї чи іншої компетентності в майбутнього фахівця.

Ефективність застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього фахівця забезпечується низкою педагогічних умов під якими ві педагогіці розуміють обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості.⁴⁸⁴ За твердженням В. Ковалю, педагогічні умови – це сукупність заходів педагогічного процесу, які, з одного боку, забезпечують досягнення студентами необхідного рівня сформованості професійної компетентності, а з другого – сприяють підвищенню ефективності цього процесу.⁴⁸⁵

Шляхом аналізу психолого-педагогічних наукових джерел та з урахуванням досвіду підготовки майбутніх фахівців галузі економіки в таких коледжах як Відокремлений структурний підрозділ «Ірпінський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України», Відокремлений структурний

⁴⁸⁴ Гончаренко, С. У., & Ничкало, Н. Г. (ред.). (2000). *Професійна освіта: Словник*: навч. посіб. Вища школа.

⁴⁸⁵ Коваль, В. (2016). Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Філологічний часопис*, 1, 164–177. http://nbuv.gov.ua/UJRN/filoljour_2016_1_22

підрозділ «Фаховий коледж інженерії, управління та землевпорядкування Національного авіаційного університету», Київський авіаційний фаховий коледж нами було визначено такі педагогічні умови, які сприяють ефективному формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців галузі економіки:

- забезпечення позитивної мотивації до оволодіння майбутньою спеціальністю;
- використання активних методів навчання;
- оволодіння практичним досвідом здійснення майбутньої професійної діяльності;
- інформаційне забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності;
- активізація науково-дослідницької роботи студентів та викладачів.

Розглянемо суть зазначених педагогічних умов та особливості їх реалізації у процесі формування професійних компетентностей майбутніх фахівців галузі економіки.

Забезпечення позитивної мотивації до майбутньої професійної майстерності означає розвиток в здобувачів освіти інтересу до навчання, мотивації до професійно-навчальної діяльності, прагнення до досягнення позитивних результатів, формування ставлення до майбутньої професійної діяльності як до особистісної та суспільної цінності, усвідомлення важливості розвитку особистісних якостей і навичок та необхідності професійного розвитку.

Реалізація цієї умови досягається за таких умов: створення сприятливого психологічного клімату в студентському колективі; особистісно-орієнтована педагогічна взаємодія, формування та розвиток інформаційно-пізнавальних потреб. Також дуже важливо використання у професійному навчанні таких методів навчання, як методи формування пізнавальних інтересів і почуття обов'язку та відповідальності у навчанні. Ці методи спрямовані на розвиток позитивної мотивації у здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності. Іншими словами, вони формують позитивну навчальну мотивацію, стимулюють пізнавальну активність, сприяють самовизначенню, самореалізації та відповідальності за результати навчання як основних характеристик особистості, а водночас сприяють збагаченню здобувачів освіти навчальною інформацією.

До важливих педагогічних умов формування професійних компетентностей ми відносимо – використання активних методів навчання. На основі аналізу літератури можна виокремити такі методи активного навчання: аналіз виробничих ситуацій, метод проєктів, розрахунково-ситуаційні завдання, ділові ігри, метод інсценування (розігрування ролей), мозкова атака тощо.

Використання активних методик в освітньому процесі сприяє залученню до навчальної діяльності майже всіх студентів групи, формує в них аналітичне мислення, вміння висловлювати та аргументувати власні думки, аналізувати ситуацію, приймати відповідні рішення тощо. Відзначимо, що відповідно до піраміди засвоєння знань, розробленої американськими вченими у 80-х роках ХХ століття, 75 % інформації засвоюється через навчання шляхом використання дидактичних ігор.

Значне місце у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців відводиться навчально-методичному забезпеченню їх підготовки. Навчально-методичне забезпечення, в першу чергу, залежить від викладача, який із урахуванням стандартів освіти та навчальних планів закладів освіти створює робочі навчальні програми з усіх нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, програми навчальної, виробничої та інших видів практик.

Наступною педагогічною умовою, яка сприяє, на нашу думку, ефективному формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця є оволодіння практичним досвідом здійснення майбутньої професійної діяльності. Однією з найважливіших складових якісної підготовки фахівців, які відповідають запитам сьогодення, є практична підготовка, оскільки вона сприяє закріпленню теоретичних знань та швидшій адаптації випускників до умов роботи на виробництві в сучасних умовах. Практика, що забезпечує оптимальне поєднання теоретичної підготовки майбутнього фахівця з практичною діяльністю, визначає рівень професійної компетентності, активізує процес формування особистісних фахових якостей.

Основним навчально-методичним документом практики є наскрізна програма, яка розробляється з метою регулювання подальшого процесу розробки робочих програм практик і забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практик майбутніх фахівців, їх системність, безперервність і послідовність. Під системністю, неперервністю та послідовністю проведення практичної підготовки

будемо розуміти оптимальний зв'язок змісту практики із змістом з навчального плану (програму практики за змістом та термінами потрібно пов'язувати з відповідним навчальним матеріалом програм теоретичного навчання) та послідовне збільшення обсягу професійних знань та практичних умінь здобувачів освіти, їх поступове ускладнення при переході від одного виду практики до іншого. Тобто ця педагогічна умова співвідноситься з дидактичним принципом – зв'язком теорії з практикою, що означає взаємозв'язок навчального матеріалу фахових дисциплін зі змістом виробничо-господарської діяльності підприємств при підготовці майбутніх економістів, що передбачає, насамперед, практичну спрямованість викладання ряду фахових дисциплін. Ця вимога реалізується перш за все шляхом максимального наближення навчальних занять до умов практичної діяльності та направлена на отримання майбутніми фахівцями досвіду вирішення виробничо-господарських, фінансових та управлінських завдань. Адже специфіка професійної діяльності фахівця галузі економіки визначається конкретними умовами (на підприємстві, в банку, консалтинговій чи страховій компанії) та видами діяльності (фінансово-кредитна, податково-бюджетна, страхова, інвестиційна, зовнішньоекономічна).

Реалізація цієї педагогічної умови передбачає розроблення й упровадження навчально-методичного забезпечення практичного навчання на засадах компетентнісного підходу, до складу якого входять наскрізна програма практики, робоча навчальна програма кожного виду практики, навчально-методичні матеріали (навчальні посібники, методичні вказівки, робочі зошити тощо).

Також зазначимо, що під час практики реалізуються специфічні методи навчання та форми активізації пізнавальної діяльності: реальне включення студента у виробниче середовище, діалогова форма спілкування з фахівцями, самостійна постановка пошукових задач (залежно від індивідуального завдання), консультації з підготовки звіту про практику, захист звітів (участь у конференції практикантів).⁴⁸⁶

Враховуюч те, що сьогодні неможливо уявити сучасний освітній процес без застосування комп'ютерної техніки важливою педагогічною умовою вважаємо інформаційне забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності під якою

⁴⁸⁶ Тридід, О. М., & Світлична, В. С. (2011). Активізація людського капіталу в системі професійної підготовки [Електронний ресурс]. *Новий Колегіум*, 2, 49–54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2011_2_14

розумітимемо надання відповідної навчальної інформації і вільний доступ до неї студентів. Інформатизація освітньої діяльності передбачає: організацію дистанційного навчання; створення локальної навчальної комп'ютерної мережі; постійний доступ здобувачів освіти до навчальної мережевої системи з використанням Wi-Fi зони, що повинна охоплювати навчальні приміщення, бібліотеки, спортивні майданчики, гуртожитки тощо; наявність електронних навчальних підручників та посібників.

Зокрема, професійна діяльність фахівця галузі економіки передбачає вміння за допомогою сучасних ліцензійних програмних продуктів здійснювати розрахункові операції, облік основних засобів, матеріалів, заробітної плати, вести бухгалтерську і статистичну звітність, оперативно реагувати на зміни законодавчого та нормативного характеру тощо.

Використання комп'ютерної техніки дає можливість візуалізувати економічну інформацію, унаочнити викладання теоретичного матеріалу, покроково відобразити хід виконання практичної роботи, реалізувати принцип індивідуалізації навчання тощо.

П'ята педагогічна умова – активізація науково-дослідницької роботи студентів та викладачів передбачає тісну взаємодію всіх форм та методів наукової роботи студентів, що реалізуються в освітньому процесі та позанавчальний час.

Науково-дослідницька робота студентів являє собою найбільш ефективний метод підготовки якісно нових фахівців. Вона максимально розвиває творче мислення, індивідуальні здібності, дослідницькі навички студентів, дозволяє здійснювати підготовку ініціативних фахівців, розвиває наукову інтуїцію, глибину мислення, творчий підхід до сприйняття знань та практичне застосування у вирішенні певних посталих завдань.⁴⁸⁷

Науково-дослідницька робота як частина освітнього процесу охоплює такі форми навчальної роботи: написання рефератів з конкретної теми, виконання лабораторних, практичних та семінарських завдань, що містять елементи проблемного пошуку, вирішення нетипових завдань дослідницького характеру в період виробничої

⁴⁸⁷ Шинкарук, В. І. (ред.). (1986). *Філософський словник*. Головна редакція УРЕ.

практики, підготовка та захист курсових і дипломних робіт, пов'язаних з проблематикою наукових досліджень викладачів закладу освіти.

Науково-дослідницька робота, що здійснюється на добровільних засадах у позаначальний час передбачає роботу студентів у наукових гуртках, проблемних групах, студіях, а також участь у різноманітних науково-практичних конференціях, форумах, семінарах, наукових читаннях, олімпіадах тощо. Щодо видів науково-дослідницької роботи, то виокремимо такі: підготовка наукових повідомлень, рефератів, написання статей, тез, есе, виконання та захист курсових, дипломних робіт.

Разом з тим, забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців зумовлює підвищений рівень вимог до професійної компетентності самого викладача, неодмінною складовою якої є наукова робота. Відповідно результати своїх наукових пошуків і досліджень викладачі представляють на науково-практичних конференціях, семінарах, форумах різного рівня.

Отже, сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується компетентісним підходом до професійної підготовки майбутніх фахівців всіх спеціальностей. Важливими у підготовці майбутніх фахівців галузі економіки стає належна організація освітнього процесу, ефективна взаємодія всіх його учасників та врахування педагогічних умов освітнього процесу. Наш педагогічний досвід свідчить, що формування професійної компетентності майбутнього фахівця галузі економіки є ефективним за таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації до оволодіння майбутньою спеціальністю; використання активних методів навчання; оволодіння практичним досвідом здійснення майбутньої професійної діяльності; інформаційне забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності; активізація науково-дослідницької роботи студентів та викладачів.